

JOSEP YLLA

UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA DEL TEATRE CATALÀ

L'any 1929, començada la Dictadura del general Primo de Rivera, es va celebrar a Barcelona la II Exposició Internacional, de la qual la ciutat va sortir fortament endeutada. Dins de l'Exposició es va celebrar el III Congrés de la Societat Universal de Teatre, organitzat per l'Institut del Teatro Nacional, nom que la Dictadura havia donat a l'Escola Catalana d'Art Dramàtic. Per Barcelona van passar personalitats com F.T. Marinetti, Fermin Gémier, Silvio d'Amico, Gaston Baty o Alfred Kerr. En general, com corresponia als temps que s'estaven vivint, gent més aviat conservadora. Però probablement la fita més important d'aquest congrés, va ser la inauguració del Teatre Grec a Montjuïc.

Més de mig segle després d'aquest fet, s'ha celebrat a Barcelona un nou Congrés Internacional de Teatre, organitzat per l'Institut del Teatre, hereu d'aquell Institut del Teatro Nacional. Havia passat massa temps i massa coses per poder parlar d'un II Congrés Internacional de Teatre a Barcelona. Però els organitzadors han volgut que d'alguna manera aquell congrés del 1929 no quedés totalment despenjat del que se celebrava. Una exposició, «El passeig del teatre», ha unit els dos certàmens a través d'un passeig per la història del teatre català de 1929 a 1985.

Posats a oferir un passeig, a les Drassanes s'ha instal·lat una reproducció en miniatura de la Rambla de Barcelona, on no falta ni un quiosc, que, en aquest cas, ha posat la editorial Millà, una de les poques cases que encara queden amb tradició de publicar llibres de teatre. Només les botigues de *souvenirs* per a turistes despistats i els bars-hamburgueseries que avui poblen la Rambla de dalt a baix han estat substituïts per alguns dels passatges més destacats de la història del teatre català: les acaballes de la Dictadura i l'intent de

Erwin Piscator a Barcelona (1936).

L'assemblea de treballadors de l'espectacle al Saló Diana (1977).

normalització de la Generalitat republicana, el teatre militant dels temps de la guerra, els anys difícils de la prohibició en la primera postguerra, el començament de la represa, els inicis del teatre independent i el seu posterior desenvolupament, per acabar amb el procés d'institucionalització en el qual estem immersos.

El passeig comença lògicament pels orígens (orígens del congrés, s'entén, no pas del teatre català, que, per això, ens hauríem de remuntar a bastants segles enrera), quan es va celebrar l'esmentat Congrés de la Societat Universal de Teatre. Entre les imatges més insòlites de tota l'exposició, n'hi ha precisament una del dia de la inauguració del Teatre Grec, el 17 de juny de 1929. La fotografia està presa des de darrera l'escenari. L'actriu Josefina Tàpies recita d'esquena al fotògraf mentre, al fons, l'escolten uns quants, més aviat pocs, congressistes del 29; el conjunt produeix una imatge d'una certa tristor.

Passejant pel bulevard de la Generalitat republicana s'ensopega amb les mateixes pedres d'avui. D'una banda, els projectes del conseller Ventura Gassol de crear tres teatres nacionals (un d'òpera, un d'opereta i un de comèdia), que mai no es van poder concretar en realitat. Per altra banda, una política de premis i subvencions... En aquest moment seria injust no detenir-se un moment per descobrir de la mà de Margarida Xirgú les obres d'un jove poeta aleshores desconegut i que passava llargues temporades a la costa catalana, Federico García Lorca.

En esclatar la Guerra Civil, la CNT, el sindicat majoritari en el món de l'espectacle, es fa amo del carrer i col·lectivitza els teatres. Des de la taquillera a la primera actriu, tothom passa a guanyar el mateix. I els espectacles, abans d'estrenar-se, han de ser avalats pel sindicat anarco-sindicalista. La Generalitat mentrestant mira de conservar alguna esfera de poder. Josep Carner Ribalta, un dels convidats del Congrés d'aquest any, va ser nomenat Comissionat d'Espectacles i va nacionalitzar el Liceu, que es va convertir en Teatre Nacional; el Poliorama, passà a dir-se Teatre Català de la Comèdia (nom que la Generalitat actual ha rescatat amb l'operació Flotats), i el Palau de la Música.

Quatre dies abans que entressin les tropes franquistes a Barcelona, tots els teatres de la ciutat tancaven les portes. Tot un presagi d'allò que esperava al teatre català. Tota manifestació en la pròpia llengua era prohibida. Fins i tot, en el cas dels *Pastorets*, perquè l'acte no fos il·legal, era necessari que «la representació no constituïera un espectàculo públic», segons les disposicions de l'aleshores governador civil de Barcelona, Wenceslao González Oliveros. La diàspora, d'altra banda, havia obligat la majoria d'intel·lectuals a enfil·lar el camí de l'exili. Les obres en català queden circumscrites a l'àmbit de les lectures domèstiques. Josep Maria de Sagarra aprofitava aquest parèntesi forçós per traduir 28 obres de Shakespeare.

Ricard Salvat.

La primera obra comercial en català, *El ferrer del tall*, interpretada per Joan Borràs, no va ser autoritzada pel governador fins a 1946. La censura, però, continuava essent forta i, sovint, arbitrària. En alguns casos s'arriba al ridícul. Així, abans de l'estrena de *Qui-riquibu*, de Joan Brossa, l'autoritat governativa envia una circular a la companyia, per la qual «las señoritas que realizan un streap-tease deberán cubrirse con un bikini de dos piezas» (sic). Les fotos de la representació demostren, efectivament, que el despullament de les dues senyores no va traspasar els límits fixats.

La primera alenada d'aire fresc arriba amb la creació de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i, més tard, de l'Escola Adrià Gual, dos fets que es poden considerar com els inicis del teatre independent que, la dècada següent, la dels seixanta, va experimentar una forta expansió. Molts dels grups que aleshores surten, Els Joglars, Claca, Comediants, Dagoll Dagom o La Gàbia, són encara avui els pilars del teatre català. Mort Franco i després de fracassar l'experiència autogestionària de l'Assemblea d'Actors i Directors, amb el restabliment de la Generalitat s'entra en un procés accelerat d'institucionalització del teatre català. Si algú encara en dubtava, del «passeig del teatre» en surten alguns bulevards on la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona i TV3 exposen els seus projectes passats i futurs.

La passejada no es pot acabar sense passar, encara que breument, per l'espai de les sales independents —Regina, Cúpula Venus i Villarroel— i l'experiència del Teatre Lliure. Un espai dins el Congrés on cap fins i tot la contestació al mateix congrés de la mà d'un pasquí de la Cúpula Venus •

JOSEP YLLA, periodista